

Mladá veda

Young Science

Špeciálne vydanie

Mladá veda

Young Science

MEDZINÁRODNÝ VEDECKÝ ČASOPIS MLADÁ VEDA / YOUNG SCIENCE

Číslo 6, ročník 14., špeciálne číslo vydané v októbri 2026

ISSN 1339-3189, EV 167/23/EPP

Kontakt: info@mladaveda.sk, tel.: +421 908 546 716, www.mladaveda.sk

Fotografia na obálke: Analógový Prešov. © Branislav A. Švorc, foto.branisko.at

REDAKČNÁ RADA

prof. Ing. Peter Adamišín, PhD. (Katedra environmentálneho manažmentu, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Dr. Pavel Chromý, PhD. (Katedra sociálnej geografie a regionálneho rozvoje, Univerzita Karlova, Praha)

prof. Dr. Paul Robert Magocsi (Chair of Ukrainian Studies, University of Toronto; Royal Society of Canada)

Ing. Lucia Mikušová, PhD. (Ústav biochémie, výživy a ochrany zdravia, Slovenská technická univerzita, Bratislava)

doc. Ing. Peter Skok, CSc. (Ekomos s. r. o., Prešov)

Mgr. Monika Šavelová, PhD. (Katedra translatológie, Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra)

prof. Ing. Róbert Štefko, Ph.D. (Katedra marketingu a medzinárodného obchodu, Prešovská univerzita, Prešov)

prof. PhDr. Peter Švorc, CSc., predseda (Inštitút histórie, Prešovská univerzita, Prešov)

doc. Ing. Petr Tománek, CSc. (Katedra verejnej ekonomiky, Vysoká škola báňská - Technická univerzita, Ostrava)

doc. Mgr. Michal Garaj, PhD. (Katedra politických vied, Univerzita sv. Cyrila a Metoda, Trnava)

REDAKCIA

Mgr. Branislav A. Švorc, PhD., šéfredaktor (Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj)

Mgr. Martin Hajduk, PhD. (Banícke múzeum, Rožňava)

PhDr. Magdaléna Keresztesová, PhD. (Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Praha)

RNDr. Richard Nikischer, Ph.D. (Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, Praha)

PhDr. Veronika Trstianska, PhD. (Ústav stredoeurópskych jazykov a kultúr FSŠ UKF, Nitra)

Mgr. Veronika Zuskáčová (Geografický ústav, Masarykova univerzita, Brno)

VYDAVATEĽ

Inštitút pre vedu, kultúru a spoločenský rozvoj

IČO: 57728038, Bajkalská 12B, 080 01 Prešov, Slovensko

v spolupráci s vydavateľstvom UNIVERSUM-EU, spol. s r. o.

LITERÁRNY PRÍBEH AKO PROSTRIEDOK PODPORY ROZVOJA PROSOCIÁLNEHO SPRÁVANIA DETÍ PREDŠKOLSKÉHO VEKU

THE LITERARY STORY AS A MEANS OF SUPPORTING PROSOCIAL BEHAVIOUR
DEVELOPMENT IN PRESCHOOL CHILDREN

Zuzana Brčiaková¹

Autorka pôsobí ako odborná asistentka na Katedre špeciálnej pedagogiky Pedagogickej fakulty Katolíckej univerzity v Ružomberku. V oblasti výskumu sa venuje problematike agresívneho správania detí predškolského veku a edukačným prístupom k žiakom a deťom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v školskom prostredí.

The author works as an assistant professor at the Department of Special Pedagogy Faculty of Education Catholic University in Ružomberok. In the field of research, she focuses on the issues of aggressive behavior in preschool-aged children and educational approaches to pupils and children with special educational needs in the school environment.

Abstract

The paper examines the significance of the literary story as a means of supporting prosocial behaviour in preschool children. It focuses on the possibilities of using literary stories to support the development of empathy, social skills, emotional regulation, and other areas related to prosocial behaviour in preschool children. The aim of the paper is to analyse the possibilities of using literary stories in supporting the development of prosocial behaviour and their pedagogical application in the kindergarten environment. The paper is designed as a theoretical-analytical study and is based on the analysis and synthesis of professional literature focused on the significance of literary stories, the social and emotional development of children, and the pedagogical use of literary texts in kindergarten settings. The findings highlight the importance of literary characters as behavioural models and emphasise the important role of pedagogical guidance in using literary stories as a means of supporting children's prosocial behaviour. The paper is intended for the scientific community in the field of early childhood education and research on the social and emotional development of preschool children.

Key words: literary story, preschool child, prosocial behaviour, early childhood education

¹ Adresa pracoviska: Ing. Zuzana Brčiaková, PhD., Katedra špeciálnej pedagogiky, Pedagogická fakulta, Katolícka univerzita v Ružomberku, Hrabovská cesta 1, 034 01 Ružomberok
E-mail: zuzana.brciakova@ku.sk

Abstrakt

Príspevok sa zaoberá významom literárneho príbehu ako prostriedku podpory prosociálneho správania detí predškolského veku. Zameriava sa na možnosti využitia literárneho príbehu pri podpore rozvoja empatie, sociálnych zručností, emocionálnej regulácie a ďalších oblastí súvisiacich s prosociálnym správaním detí predškolského veku. Cieľom príspevku je analyzovať možnosti využitia literárneho príbehu pri podpore rozvoja prosociálneho správania a možnosti jeho pedagogického využitia v prostredí materskej školy. Príspevok má charakter teoreticko-analytickej štúdie a vychádza z analýzy a syntézy odbornej literatúry zameranej na význam literárneho príbehu, sociálny a emocionálny vývin dieťaťa a pedagogické využitie literárnych textov v prostredí materskej školy. Zistenia poukazujú na význam literárnych postáv ako modelov správania a na dôležitú úlohu pedagogického vedenia pri využívaní literárneho príbehu ako prostriedku podpory prosociálneho správania dieťaťa. Príspevok je určený vedeckej komunite v oblasti predprimárnej pedagogiky a výskumu sociálneho a emocionálneho rozvoja dieťaťa predškolského veku.

Kľúčové slová: literárny príbeh, dieťa predškolského veku, prosociálne správanie, predprimárne vzdelávanie

Úvod

Literatúra pre deti predstavuje významný prostriedok, prostredníctvom ktorého dieťa už od raného veku poznáva svet, medziľudské vzťahy a hodnoty dôležité pre spoločný život. Príbehy a rozprávky nie sú pre dieťa iba zdrojom estetického zážitku a zábavy, ale zároveň vytvárajú priestor na porozumenie medziľudským vzťahom a osvojovanie si základných hodnôt. Prostredníctvom literárnych textov sa dieťa stretáva s rôznymi životnými situáciami, pozoruje konanie literárnych postáv a postupne si vytvára predstavy o spôsoboch správania, ktoré podporujú vytváranie pozitívnych vzťahov s druhými ľuďmi.

Predškolský vek predstavuje významné obdobie rozvoja sociálnych a emocionálnych kompetencií dieťaťa. V tomto období sa postupne rozvíja schopnosť spolupracovať, pomáhať druhým, deliť sa, rešpektovať pravidlá a vnímať potreby ľudí vo svojom okolí. Prosociálne správanie však nevzniká spontánne, ale formuje sa prostredníctvom sociálnych skúseností, vzťahov a výchovného pôsobenia dospelých. Významnú úlohu v tomto procese predstavuje aj literárny príbeh, ktorý dieťaťu umožňuje bezpečne spoznávať sociálne a emocionálne situácie a premýšľať o rôznych spôsoboch reagovania.

Literárny príbeh v živote dieťaťa predškolského veku

Literárny príbeh predstavuje špecifickú formu sprostredkovania skúseností, hodnôt a sociálnych vzťahov, ktorá má v období predškolského veku významné miesto. Už od raného detstva sa dieťa prostredníctvom rozprávania, počúvania a neskôr samostatného kontaktu s knihou oboznamuje s literárnymi textami, ktoré mu sprostredkujú poznatky o ľuďoch, medziľudských vzťahoch, hodnotách a sociálnych situáciách, s ktorými sa stretáva v každodennom živote. Príbeh dieťaťu neponúka iba samotný dej, ale vytvára priestor na rozvoj predstavivosti, emocionálneho prežívania a porozumenia medziľudským vzťahom. Ako uvádzajú Hrdináková a Nováková (2023), literárne texty sprostredkované deťom umožňujú

objavovať vlastné prežívanie a postupne prechádzať k vnímaniu, akceptovaniu a rešpektovaniu pocitov, názorov a postojov iných ľudí.

Špecifickosť literárneho príbehu spočíva v tom, že dieťaťu sprostredkúva rôzne životné situácie v symbolickej a zrozumiteľnej podobe. Prostredníctvom literárnych postáv, ich konania a vzťahov medzi nimi dieťa spoznáva hodnoty, ako sú pomoc, priateľstvo, spravodlivosť, odvaha a rešpekt k druhým ľuďom. Príbeh tak vytvára bezpečný priestor, v ktorom môže dieťa pozorovať správanie postáv, premýšľať o ich rozhodnutiach a vytvárať si predstavy o vhodnom a nesprávnom konaní (Babiaková, Kasáčová, Cabanová, 2020; Hrdináková, Nováková, 2023).

Význam literárneho príbehu súvisí aj s vnútorným svetom dieťaťa a jeho schopnosťou porozumieť vlastným skúsenostiam. Bettelheim (2017) zdôrazňuje, že rozprávky a príbehy prostredníctvom symbolov zachytávajú konflikty, obavy a túžby, s ktorými sa dieťa stretáva počas svojho vývinu. Hrdinovia príbehov prekonávajú prekážky, riešia problémy a získavajú skúsenosti, ktoré môže dieťa porovnávať s vlastným životom. Identifikácia s literárnymi postavami umožňuje dieťaťu prežívať situácie spolu s hrdinom a vytvárať si predstavy o možnostiach riešenia problémov. Literárny hrdina sa tak môže stať modelom správania, prostredníctvom ktorého si dieťa vytvára predstavy o hodnotách, vzťahoch s druhými ľuďmi a spôsoboch prosociálneho konania.

Literárny príbeh podporuje aj poznávací vývin dieťaťa, pretože pri počúvaní a interpretácii príbehu dieťa sleduje dejovú postupnosť, vytvára si predstavy o postavách a prostredí, predvída ďalší vývoj udalostí a hodnotí konanie jednotlivých postáv. Aktívna práca s literárnym textom podporuje nielen porozumenie obsahu, ale aj schopnosť uvažovať o príčinách a dôsledkoch konania (Phillips, 1999). Kováčová-Švecová (2017) poukazuje na to, že literárne dielo poskytuje priestor na všestranný rozvoj dieťaťa, pretože prepája poznávaciu, emocionálnu a sociálnu oblasť.

Neoddeliteľnou súčasťou pôsobenia literárneho príbehu je aj podpora jazykového rozvoja dieťaťa. Prostredníctvom počúvania čítaného alebo rozprávaného textu si dieťa rozširuje slovnú zásobu, získava skúsenosti s používaním jazyka a učí sa formulovať vlastné myšlienky (Mikušová, Neubauerová, 2014). Následný rozhovor o príbehu zároveň vytvára priestor na vyjadrovanie názorov, pomenovávanie pocitov a počúvanie pohľadov ostatných. Aktívne zapojenie dieťaťa do práce s literárnym textom podporuje hlbšie porozumenie významu príbehu a jeho prepojenie s vlastnými skúsenosťami (Phillips, 1999).

Pôsobenie literárneho príbehu sa prejavuje aj v oblasti emocionálneho rozvoja dieťaťa. Prostredníctvom literárnych postáv sa dieťa stretáva s rôznymi pocitmi a situáciami, ktoré pozná aj zo svojho vlastného života – s radosťou, smútkom, strachom, neistotou či potrebou pomoci. Príbeh mu umožňuje tieto emócie bezpečne spoznávať, pomenovať a lepšie im porozumieť. Hanuliaková (2020) uvádza, že literatúra pre deti podporuje rozvoj predstavivosti, empatie a schopnosti porozumieť vlastným aj cudzím emóciám. Tento význam súvisí aj s emocionálnou inteligenciou, ktorá zahŕňa schopnosť rozpoznávať, chápať a regulovať vlastné emócie a zároveň vnímať emócie druhých ľudí (Goleman, 2012).

Literárny príbeh nemožno vnímať iba ako prostriedok zábavy, ale ako významný prvok podporujúci komplexný rozvoj dieťaťa v predprimárnom vzdelávaní. Už v predprimárnom vzdelávaní vytvára možnosti na premýšľanie o vzťahoch, hodnotách a spôsoboch správania

voči druhým ľuďom (Magová, 2019; Mikušová, Neubauerová, 2014). Prepája poznávanie, emocionálne prežívanie a hodnotové učenie, čím vytvára základ pre rozvoj empatie, sociálneho porozumenia a prosociálneho správania detí predškolského veku (Brestovanský, 2019; Podmanický, Rajský et al., 2014).

Literárne postavy ako modely prosociálneho správania

Literárne postavy predstavujú významný prvok detského literárneho textu, pretože prostredníctvom ich konania dieťa spoznáva rôzne spôsoby správania, rozhodovania a reagovania v sociálnych situáciách. Postavy v príbehoch nie sú pre dieťa iba súčasťou dejovej línie, ale zároveň sprostredkujú určité hodnoty, vlastnosti a spôsoby konania. Prostredníctvom nich dieťa lepšie porozumie medziľudským vzťahom a postupne si vytvára predstavy o tom, ktoré spôsoby správania podporujú pozitívne vzťahy s druhými ľuďmi (Babiaková, Kasáčová, Cabanová, 2020; Hrdináková, Nováková, 2023).

Významným procesom, ktorý ovplyvňuje pôsobenie literárnych postáv na dieťa predškolského veku, je identifikácia s literárnym hrdinom. Dieťa sa prirodzene stotožňuje s postavami, ktoré prekonávajú prekážky, riešia problémy alebo prejavujú vlastnosti, ktoré sú mu blízke. Prostredníctvom prežívania príbehu spolu s hrdinom vníma jeho emócie, rozhodnutia a dôsledky jeho konania, čím získava predstavy o možnostiach riešenia vlastných sociálnych situácií (Bettelheim, 2017).

Bettelheim (2017) poukazuje na to, že rozprávkové postavy umožňujú dieťaťu porozumieť základným morálnym princípom prostredníctvom symbolického znázornenia dobra, pomoci, odvahy či spravodlivosti. Dieťa si pritom hodnoty neosvojuje prostredníctvom priameho poučovania, ale prostredníctvom vlastného emocionálneho prežívania a sledovania dôsledkov správania jednotlivých postáv. Práve tento spôsob učenia vytvára predpoklady na postupné formovanie prosociálnych postojov.

Význam literárnych postáv možno vysvetliť aj prostredníctvom teórie sociálneho učenia A. Banduru (1977), podľa ktorej si človek osvojuje nové spôsoby správania pozorovaním a napodobňovaním modelov. Hoci literárna postava nie je reálnym človekom, pre dieťa môže predstavovať symbolický model správania. Ak hrdina príbehu pomáha druhým, rieši konflikty pokojne, prejavuje pochopenie alebo spolupracuje s ostatnými postavami, dieťa získava predstavu o spôsoboch správania, ktoré podporujú pozitívne sociálne vzťahy a rešpektujú potreby druhých ľudí.

Literárne postavy preto môžu významne podporovať rozvoj prosociálneho správania. Prostredníctvom ich konania dieťa pozoruje význam pomoci, spolupráce, empatie, rešpektovania druhých a zodpovednosti. Zároveň si uvedomuje, že správanie jednotlivca ovplyvňuje nielen jeho samotného, ale aj ostatných členov skupiny. Pozitívne konanie postáv býva v príbehoch spojené s priaznivými dôsledkami, zatiaľ čo sebeckosť, klamstvo alebo ubližovanie prinášajú negatívne následky (Dziak, 2018; Brestovanský, 2019). Babiaková, Kasáčová, Cabanová (2020) zdôrazňujú, že deti vnímajú literárne postavy ako významné vzory, ktoré im pomáhajú orientovať sa v sociálnych vzťahoch a rozlišovať medzi vhodným a nevhodným správaním.

Význam literárneho hrdinu pri rozvoji prosociálneho správania úzko súvisí aj s rozvojom empatie. Prostredníctvom príbehov získava dieťa možnosť nazerať na situácie z pohľadu

iných osôb, vnímať ich potreby a porozumieť ich emóciám. Schopnosť vcítiť sa do prežívania druhých predstavuje významný predpoklad prosociálneho konania, pretože podporuje ochotu pomáhať, spolupracovať a rešpektovať ostatných ľudí (Podmanický, Rajský et al., 2014; Goleman, 2012). Literárne postavy tak vytvárajú bezpečný priestor, v ktorom môže dieťa skúmať rôzne sociálne situácie bez toho, aby bolo priamo vystavené náročnej sociálnej situácii.

Samotný vplyv literárnej postavy však závisí aj od spôsobu pedagogického spracovania príbehu. Úlohou učiteľa nie je iba sprostredkovať text, ale viesť dieťa k premýšľaniu o konaní postáv, ich motiváciách a dôsledkoch rozhodnutí. Prostredníctvom rozhovoru, reflexie a tvorivých aktivít môže učiteľ podporiť prepojenie skúseností z príbehu s každodenným životom dieťaťa (Magová, 2019; Nevolová, 2017).

Literárne postavy tak nepredstavujú iba prvky literárneho deja, ale aj modely správania, prostredníctvom ktorých dieťa lepšie chápe sociálne vzťahy a možnosti vlastného konania voči druhým ľuďom. Ich pôsobenie vytvára priestor na rozvoj prosociálnych postojov a správania v predprimárnom vzdelávaní.

Oblasti rozvoja prosociálneho správania dieťaťa predškolského veku prostredníctvom literárneho príbehu

Prosociálne správanie predstavuje súčasť sociálneho vývinu dieťaťa predškolského veku. Zahŕňa také prejavy správania, ktoré smerujú k prospechu iných ľudí, napríklad pomoc, spoluprácu, delenie sa, ohľaduplnosť, rešpektovanie potrieb druhých alebo schopnosť poskytnúť podporu. Rozvoj týchto prejavov neprebíha spontánne, ale formuje sa prostredníctvom sociálnych interakcií, vzťahových skúseností a výchovného pôsobenia rodiny a materskej školy (Dziak, 2018).

Prosociálne správanie úzko súvisí s rozvojom sociálnych zručností, ktoré umožňujú dieťaťu primerane reagovať v sociálnych situáciách, vytvárať vzťahy s druhými a riešiť každodenné interpersonálne situácie. K významným oblastiam podporujúcim rozvoj sociálnych zručností patria komunikačné schopnosti, kognitívne schopnosti, regulácia emócií a schopnosť riešiť sociálne problémy (Grover et al., 2020). Osvojovanie týchto schopností predstavuje dôležitý vývinový proces, prostredníctvom ktorého sa dieťa učí chápať potreby druhých, rešpektovať sociálne pravidlá a postupne regulovať vlastné správanie v kontakte s okolím (Ogden, 2022). Literárny príbeh môže byť v tomto procese významným pedagogickým prostriedkom, pretože dieťaťu umožňuje stretávať sa so sociálnymi situáciami v symbolickej a bezpečnej podobe.

Špecifický význam literárneho príbehu spočíva v tom, že umožňuje dieťaťu bezpečne spoznávať sociálne situácie, premýšľať o vzťahoch medzi ľuďmi a uvažovať o dôsledkoch rôznych spôsobov konania. Príbeh tak vytvára priestor na rozvoj sociálneho porozumenia a hodnotenie správania z hľadiska jeho dôsledkov (Fischer et al., 2024; Hrdináková, Nováková, 2023).

Jednou z významných oblastí, prostredníctvom ktorých literárny príbeh podporuje prosociálne správanie, je rozvoj empatického porozumenia. Pri počúvaní príbehu dieťa vstupuje do prežívania literárnych postáv, snaží sa pochopiť ich pocity, potreby a dôvody konania. Ak postava prežíva smútok, strach, osamelosť alebo potrebuje pomoc, dieťa získava

možnosť uvažovať o spôsoboch podpory a pomoci. Takýto proces podporuje schopnosť vnímať situáciu z perspektívy druhého človeka, ktorá predstavuje významný predpoklad prosociálneho správania (Podmanický, Rajský et al., 2014).

Hanuliaková (2020) poukazuje na význam literárnych príbehov pri rozvoji predstavivosti, empatie a porozumenia vlastným aj cudzím emóciám. Literárny text preto nemožno chápať iba ako zdroj estetického zážitku, ale aj ako prostriedok emocionálneho a sociálneho učenia. Prostredníctvom príbehových situácií sa dieťa učí pomenovávať emócie, rozlišovať ich príčiny a uvažovať o primeraných spôsoboch reagovania. Táto schopnosť súvisí aj s rozvojom emocionálnej inteligencie, ktorá zahŕňa rozpoznávanie, chápanie a reguláciu vlastných emócií, ako aj vnímanie emócií druhých ľudí (Goleman, 2012).

S rozvojom emocionálnej oblasti úzko súvisí aj schopnosť sebaregulácie, ktorá predstavuje významnú súčasť sociálneho a emocionálneho učenia. Dieťa predškolského veku sa postupne učí zvládať vlastné emocionálne reakcie a prispôbovať svoje správanie požiadavkám sociálneho prostredia. Významnú úlohu pri podpore tejto schopnosti zohráva pedagogické vedenie učiteľa, ktorý vytvára priestor na pomenovávanie emócií, rozhovor o prežívaní a hľadanie vhodných spôsobov riešenia sociálnych situácií (Silkenbeumer, Lüken, Holodynski, Kärtner, 2024). Literárny príbeh môže byť v tomto procese podporným nástrojom, pretože dieťa prostredníctvom postáv analyzuje rôzne emocionálne situácie a uvažuje o možnostiach ich riešenia.

Významnou oblasťou, prostredníctvom ktorej literárny príbeh podporuje prosociálne správanie, je rozvoj spolupráce a vzájomnej pomoci. Mnohé príbehy zobrazujú situácie, v ktorých postavy riešia problémy prostredníctvom spolupráce, podpory a rešpektovania potrieb ostatných. Dieťa tak získava predstavu o význame spoločného konania, vzájomnej podpory a pomoci druhým ľuďom (Dziak, 2018).

Literárny príbeh zároveň podporuje rozvoj sociálneho porozumenia a morálneho uvažovania dieťaťa. Prostredníctvom príbehových konfliktov sa dieťa stretáva so situáciami, v ktorých môže premýšľať o správnosti konania, spravodlivosti, zodpovednosti a dôsledkoch jednotlivých rozhodnutí. Na rozdiel od priameho poučovania umožňuje literatúra dieťaťu objavovať hodnoty prostredníctvom vlastného emocionálneho prežívania a hodnotenia správania literárnych postáv (Bettelheim, 2017; Mikušová, Neubauerová, 2014). Spojenie porozumenia, emocionálneho prežívania a hodnotového učenia vytvára predpoklad, že dieťa dokáže získané skúsenosti postupne prenášať do vlastného sociálneho správania (Brestovanský, 2019).

Účinnosť literárneho príbehu pri podpore prosociálneho správania závisí aj od spôsobu jeho pedagogického využitia. Samotný kontakt s literárnym textom nemusí automaticky viesť k zmene správania dieťaťa. Významnú úlohu zohráva následná reflexia, rozhovor a aktívne zapojenie detí do práce s príbehom. Prostredníctvom otázok, dramatizácie, rolových hier alebo tvorivých aktivít môže učiteľ pomáhať deťom prepájať skúsenosti literárnych postáv s vlastným životom a podporovať prenášanie získaných skúseností do každodenného sociálneho správania (Belešová, 2023; Mikušová, Neubauerová, 2014).

Na základe analýzy odborných zdrojov možno identifikovať viaceré oblasti sociálneho a emocionálneho rozvoja dieťaťa, prostredníctvom ktorých literárny príbeh prispieva k podpore

prosociálneho správania. Nasledujúca tabuľka sumarizuje hlavné oblasti pôsobenia literárneho príbehu a možnosti ich využitia v pedagogickej praxi materskej školy.

Oblasť podpory prosociálneho správania	Spôsob pôsobenia literárneho príbehu	Možnosti pedagogického využitia v materskej škole
<i>Učenie sa prostredníctvom literárnych postáv</i>	Dieťa prostredníctvom identifikácie s literárnou postavou pozoruje modely správania, hodnotí ich dôsledky a vytvára si predstavy o vhodných spôsoboch riešenia sociálnych situácií.	Rozhovor o konaní postavy, hľadanie podobných situácií zo života detí, dramatizácia správania postáv.
<i>Empatia a porozumenie emóciám</i>	Literárne postavy umožňujú dieťaťu rozpoznávať emócie, chápať prežívanie druhých a rozvíjať schopnosť vnímať situácie z perspektívy druhých ľudí.	Rozhovor o tom, ako sa postava cítila, prečo potrebovala pomoc a ako jej mohli ostatní pomôcť.
<i>Sociálne zručnosti a vzťahy</i>	Literárny príbeh sprostredkúva sociálne situácie, v ktorých dieťa spoznáva význam rešpektovania pravidiel, primeranej komunikácie, riešenia konfliktov a vytvárania pozitívnych vzťahov s druhými ľuďmi.	Rozhovor o sociálnych situáciách v príbehu, hľadanie riešení konfliktov medzi postavami a ich prepojenie so situáciami v triede.
<i>Morálne uvažovanie a hodnoty</i>	Dieťa prostredníctvom konania literárnych postáv rozlišuje medzi vhodným a nevhodným správaním a premýšľa o dôsledkoch rozhodnutí.	Hodnotenie správania postáv, otázky typu „Bolo konanie postavy správne?“ alebo „Ako by sa dala situácia vyriešiť inak?“
<i>Sebaregulácia emócií</i>	Príbeh umožňuje dieťaťu spoznávať vlastné emócie, chápať prežívanie postáv a hľadať primerané spôsoby reagovania v sociálnych situáciách.	Rozhovor o zvládaní hnevu, strachu alebo smútku postavy, hľadanie možností riešenia.
<i>Komunikácia a vyjadrovanie vlastných názorov</i>	Aktívna práca s príbehom podporuje slovnú zásobu, schopnosť vyjadriť myšlienky a počúvať názory druhých.	Diskusia po príbehu, rozprávanie pokračovania, vlastné hodnotenie deja.
<i>Spolupráca a tvorivé učenie</i>	Aktívna práca s literárnym príbehom vytvára priestor na spoločné učenie, výmenu skúseností a tvorivé spracovanie obsahu prostredníctvom rôznych aktivít.	Dramatizácia príbehu, rolové hry, tvorba alternatívneho záveru, výtvarné alebo pohybové spracovanie príbehu.

Tabuľka 1 - Oblasť podpory prosociálneho správania detí predškolského veku prostredníctvom literárneho príbehu

Zdroj: vlastné spracovanie

Literárny príbeh predstavuje významný pedagogický prostriedok podpory prosociálneho správania detí predškolského veku. Jeho pôsobenie nespočíva iba v sprostredkovaní príbehového obsahu, ale najmä v tom, že vytvára priestor na rozvoj empatie, sociálnych

zručností, emocionálnej regulácie a postupné osvojovanie hodnôt dôležitých pre vzťahy s druhými ľuďmi. Pri vhodnom pedagogickom vedení sa literárny príbeh stáva prostriedkom lepšieho porozumenia sebe aj druhým ľuďom a podporuje vytváranie vzťahov založených na spolupráci, rešpekte a vzájomnej ohľaduplnosti.

Pedagogické využitie literárneho príbehu v materskej škole pri podpore prosociálneho správania

Literárny príbeh v prostredí materskej školy nepredstavuje iba súčasť jazykovej a literárnej výchovy, ale aj pedagogický prostriedok, ktorý podporuje sociálny a emocionálny rozvoj dieťaťa. Jeho význam spočíva najmä v možnosti prepájať literárny zážitok s reálnymi skúsenosťami detí, ich vzťahmi a situáciami, ktoré prirodzene vznikajú v každodennom živote materskej školy (Mikušová, Neubauerová, 2014).

Úloha učiteľa pri práci s literárnym príbehom nespočíva iba vo výbere vhodného textu, ale predovšetkým v pedagogickom spracovaní príbehu. Učiteľ vytvára priestor na premýšľanie, vyjadrovanie názorov, pomenovanie emócií a hľadanie súvislostí medzi konaním literárnych postáv a vlastným správaním detí. Takýmto spôsobom učiteľ premieňa literárny zážitok na aktívny proces učenia, v ktorom dieťa premýšľa o správaní postáv, vyjadruje vlastné postoje a prepája príbehové situácie s vlastnou skúsenosťou (Brestovanský, 2019; Belešová, 2023).

Bettelheim (2017) zdôrazňuje, že príbeh má dieťa zaujať, podporovať jeho predstavivosť a reagovať na jeho vnútorné potreby. Pri výbere textu je preto potrebné zohľadniť vývinovú úroveň detí, jazykovú primeranosť a primeranú dĺžku príbehu (Nevolová, 2017).

Významnou súčasťou pedagogickej práce s literárnym príbehom je reflexia. Samotné počúvanie príbehu ešte nemusí viesť k uvedomeniu si sociálnych a morálnych súvislostí. Prostredníctvom rozhovoru môže učiteľ viesť deti k premýšľaniu o pocitoch postáv, príčinách ich konania a možných spôsoboch riešenia problémov. Takáto práca podporuje sociálne porozumenie a umožňuje deťom prepájať skúsenosti z príbehu s vlastným životom (Hrdináková, Nováková, 2023; Hanuliaková, 2020).

Aktívna práca s literárnym textom umožňuje dieťaťu nielen porozumieť obsahu príbehu, ale aj interpretovať konanie postáv, uvažovať o príčinách a dôsledkoch ich rozhodnutí a vytvárať vlastné predstavy o možných riešeniach sociálnych situácií (Phillips, 2022). Literárny text tak podporuje rozvoj kritického uvažovania a prepája poznávaciu, emocionálnu a sociálnu stránku rozvoja dieťaťa (Kováčová-Švecová, 2017).

Významnou metódou využitia literárneho príbehu v materskej škole je dramatizácia a rolová hra. Prostredníctvom vstupovania do rolí literárnych postáv získava dieťa možnosť pozerieť sa na situáciu z perspektívy iného človeka, lepšie chápať jeho prežívanie a hľadať vhodné spôsoby reagovania. Dramatické spracovanie príbehu zároveň podporuje komunikáciu, spoluprácu a rešpektovanie názorov ostatných detí (Belešová, 2023; Brestovanský, 2019).

Ďalšou možnosťou pedagogického využitia literárneho príbehu je tvorivé rozprávanie a vytváranie vlastných pokračovaní. Táto forma práce umožňuje reagovať na aktuálne potreby detskej skupiny a spracovávať situácie, ktoré deti prežívajú v kolektíve. Deti môžu meniť dej, hľadať alternatívne riešenia alebo vytvárať nové závery príbehov, čím sa podporuje ich

aktivita, predstavivosť a schopnosť uvažovať o sociálnych vzťahoch (Švejďová, In: Svobodová et al., 2010).

Významnú úlohu pri využívaní literárneho príbehu zohráva aj samotná osobnosť učiteľa. Učiteľ vytvára prostredie, v ktorom sa deti môžu slobodne vyjadrovať, hovoriť o svojich pocitoch a diskutovať o rôznych spôsoboch správania (Brestovanský, 2019, Magová, 2019). Zároveň predstavuje model sociálneho správania, keďže deti predškolského veku získavajú skúsenosti nielen prostredníctvom slovného vysvetľovania, ale aj pozorovaním správania dospelých (Bandura, 1977; Dziak, 2018).

Literárny príbeh nadobúda v podmienkach materskej školy význam najmä vtedy, ak je súčasťou premysleného pedagogického procesu. Prepojenie vhodného výberu textu, reflexie a tvorivých metód práce umožňuje dieťaťu aktívne spracovávať literárnu skúsenosť a prepájať ju so situáciami každodenného života (Magová, 2019; Belešová, 2023).

Záver

Z uvedených poznatkov vyplýva, že literárny príbeh predstavuje významný pedagogický prostriedok podporujúci rozvoj prosociálneho správania detí predškolského veku. Jeho význam nespočíva iba v sprostredkovaní literárneho zážitku, ale najmä v možnosti prostredníctvom príbehových situácií získavať skúsenosti so sociálnymi vzťahmi, hodnotami a spôsobmi reagovania v rôznych životných situáciách.

Literárne postavy, ich konanie a vzájomné vzťahy medzi nimi umožňujú dieťaťu bezpečne pozorovať a hodnotiť rôzne formy správania, rozvíjať empatiu, porozumieť emóciám druhých ľudí a postupne si osvojovať hodnoty, ako sú pomoc, spolupráca, rešpekt a zodpovednosť. Identifikácia s literárnymi hrdinami pritom vytvára priestor na osvojovanie si spôsobov správania, ktoré môže dieťa postupne prenášať do vlastných sociálnych vzťahov.

Zároveň však nemožno účinok literárneho príbehu chápať ako automatický proces. Významnú úlohu zohráva spôsob jeho pedagogického využitia, najmä následná komunikácia, reflexia, dramatizácia a ďalšie tvorivé metódy práce, prostredníctvom ktorých učiteľ pomáha deťom prepájať skúsenosti získané z príbehu s vlastným prežívaním a situáciami každodenného života.

Tento článok odporúčal na publikovanie vo vedeckom časopise Mladá veda:

doc. PaedDr. Eva Dolinská, PhD.

*Príspevok bol vydaný s podporou projektu KEGA č. 002KU-4/2026 s názvom
Monitorovanie foriem agresie a testovanie intervenčných stratégií v prostredí materskej školy.*

Použitá literatúra

1. BABIAKOVÁ, S., KASÁČOVÁ, B., CABANOVÁ, M. 2020. *Čítanie a čitateľstvo slovenských detí. Výskum detského čítateľstva a medzinárodné komparácie*. 1. vyd. Banská Bystrica: Belianum. ISBN 978-80-557-1758-6.

2. BANDURA, A. 1977. *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall. ISBN 9780138167448.
3. BELEŠOVÁ, M., 2023. Zastúpenie morálnych prvkov v rozprávkach pre deti. In: *Gramotnosť, pregramotnosť a vzdelávanie*. roč. 7, č. 2, s. 55–72. ISSN 2533-7890.
4. BETTELHEIM, B. 2017. *Za tajemstvím pohádek. Proč a jak je čest v dnešní době*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1172-3.
5. BRESTOVANSKÝ, M. 2019. *Hodnoty, vzťahy a škola*. Trnava: TYPI Universitatis Tyrnaviensis. ISBN 978-80-568-0143-7.
6. DZIAK, D. 2018. Ponúkame detskému čitateľovi prosociálne literárne vzory. In: *O dieťati, jazyku, literatúre*. roč. 6, č. 2, s. 52–66. ISSN 1339-3200.
7. FISCHER, S. et al. 2024. *Speciální pedagogika. Edukace a rozvoj osob se specifickými potřebami v oblasti somatické, psychické a sociální*. Praha: Triton. ISBN 978 80-7684-301-1.
8. GOLEMAN, D. 2012. *Emotional Intelligence: Why it can matter more than IQ*. New York: RandomHouse Publishing Group. ISBN 978-0-553-90320-1.
9. GROVER, L. et al. Defining social skills. In: *Social Skills Across the Life Span*. [online]. s. 3-24. [cit. 2026-27-08]. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-817752-5.00001-9>.
10. HANULIAKOVÁ, J. 2020. *Pedagogika voľného času a výchova vo voľnom čase*. Dubnica nad Váhom: Dubnický technický inštitút. ISBN 978-80-8222-008-3.
11. HRDINÁKOVÁ, Ľ., NOVÁKOVÁ, F. 2023. Rozvoj morálneho uvažovania dieťaťa pomocou literárneho naratívu. In: *Knižnica*. roč. 2023, č. 1, s. 13–25. ISSN 1336-0965.
12. KOVÁČOVÁ-ŠVECOVÁ, Z. 2017. *Ludová slovesnosť v literatúre pre deti a mládež*. Banská Bystrica: Belanum. ISBN 978-80-557-1388-5.
13. MAGOVÁ, L. 2019. Príbeh ako významný prostriedok výchovy k mravnosti. In: *Scientia et eruditio*. roč. 3, č. 2, s. 46-55. ISSN 2585-8556.
14. MIKUŠOVÁ, M., NEUBAUEROVÁ, A. 2014. *Ako pomáhajú rozprávky a príbehy poznávať svet II*. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum. ISBN 978-80-8052-792 1.
15. NEVOLOVÁ, M. 2017. *Přestaň prezentovat, začni vyprávět*. Praha: Grada. ISBN 978 80-2475-664-6.
16. OGDEN, T. 2022. *Sosial kompetanse og problematferd blant barn og unge*. 2. utvage. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag. ISBN 978-82-05-55061-2.
17. PHILLIPS, L. 1999. Role of Storytelling in Early Literacy Development. Australian storytelling. [online]. [cit. 2026-28.08]. Dostupné na internete: <https://australianstorytelling.org.au/storytelling-articles/role-of-storytelling-in-early-literacy-development-louise-phillips>
18. PODMANICKÝ, I., RAJSKÝ, A. et al. 2014. *Prosociálnosť a etická výchova. Skúsenosti a perspektívy*. Trnava: TYPI Universitatis Tyrnaviensis. ISBN 978-80-8082-804-2.
19. SILKENBEUMER, J., LÜKEN, L. M., HOLODYNski, M., KÄRTNER, J. 2024. Emotion socialization in early childhood education and care – How preschool teachers support children's emotion regulation. In: *Social and Emotional Learning: Research, Practice, and Policy*. [online]. roč. 4, čl. 100057. [cit. 2026-25-082]. ISSN: 2773-2339. Dostupné na internete: <https://doi.org/10.1016/j.sel.2024.100057>
20. ŠVEJDOVÁ, H. 2010. Príbeh a jeho role v predškolskom vzdelávaní. In: SVOBODOVÁ, E. (Eds.) *Vzdelávanie v materskej škole: Školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-774-9.

Mladá veda

Young Science

ISSN 1339-3189